สนทนาเรื่องกรรมกับธรรมชาติ

โดย

ธมฺมทินฺโน ภิกฺขุ

วัดมัชฌิมาวาส สงขลา

สหภูมิสงขลาธรรมิกสงเคราะห์

จัดพิมพ์

ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺณเถร ป.ธ. ๙)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

สนทนาเรื่องกรรมกับธรรมชาติ

โดย

ธมฺมทินฺโน ภิกฺขุ

วัดมัชฌิมาวาส สงขลา

สหภูมิสงขลาธรรมิกสงเคราะห์

จัดพิมพ์

ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺณเถร ป.ธ.๙)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

คำนำ

ในการพระราชทานเพลิงศพ ท่านเจ้าคุณพระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺณเถร ป.ธ.๙) อดีตเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยาราม ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๐

ในฐานะที่ท่านเจ้าคุณ ฯ เป็นพระเถระชาวสงขลา ได้เคยให้ความเมตตาอุปถัมภ์สหภูมิสงขลาธรรมิกสงเคราะห์มาโดยตลอด สหภูมิ ฯ รู้สึกสำนึกในอุปการคุณของท่านเป็นอย่างดี จึงจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านครั้งนี้ด้วย

หนังสือ "สนทนาเรื่องกรรมกับธรรมชาติ" ซึ่งเขียนโดย ธมฺมทินฺโน ภิกขุ วัดมัชฌิมาวาส สงขลา เห็นว่าผู้เขียนมีแนวความคิดเข้าใจเปรียบเทียบหลักกรรมกับหลักชีววิทยาได้ดี เห็นว่าอ่านแล้วเข้าใจง่าย น่าจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้อ่านซึ่งยังไม่เข้าใจหลักกรรมในทางพระพุทธศาสนา ให้เข้าใจได้อย่างถูกต้อง

สหภูมิ ฯ ขออนุโมทนา และกราบขอบพระคุณ ธมฺมทินฺโน ภิกขุ ผู้เขียนที่ได้อนุญาตให้พิมพ์หนังสือนี้ไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ขออำนาจบุญกุศลที่สหภูมิสงขลาธรรมิกสงเคราะห์ได้บำเพ็ญแล้ว และที่จะพึงเกิดจากประโยชน์ของการพิมพ์หนังสือนี้ จงเป็นบุญราศีมีวิปาโกภาส สามารถอำนวยอิฏฐวิบุลมนุญผลสุขประโยชน์ แด่ท่านเจ้าคุณพระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺณเถร ป.ธ.๙) ตามฐานะนิยมสมอุทิสสนเจตนาทุกประการ

พระกวีวรญาณ

ประธานสหภูมิสงขลาธรรมิกสงเคราะห์

๑ พ.ย. ๒๕๒๐

พระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺณเถร ป.ธ. ๙)

ประวัติ

พระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺโณ)

ชาติภูมิ

พระเทพวราภรณ์ ฉายา **ปุณฺโณ** มีนามเดิมว่า **เปลี่ยน** นามสกุล **สีรพงศ์** เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ เวลา ๓.๓๐ น. ณ หมู่ที่ ๘ บ้านดอน-คัน ต. คูขุด อ. สทิงพระ จ. สงขลา โยมบิดาชื่อ **นายดิด สีรพงศ์** โยมมารดาชื่อ **นางเหลก สีรพงศ์** ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๘ คน คือ

๑. นางร่วง ภิรมย์
๒. นางเลี่ยง ทองจันทร์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๓. นายสนิท สีรพงศ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๔. นางเซี่ยง จันทรมณี (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๕. นางซิ่น ดุลยพัฒน์
๖. พระเทพวราภรณ์ (เปลี่ยน ปุณฺโณ)
๗. นายปรุง สีรพงศ์
๘. นายแปล สีรพงศ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

เดินทางเข้ามาศึกษาในนครหลวง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อท่านอายุได้ ๑๒ ปี หลังจากที่จบประถมศึกษาแล้ว โยมทั้งสองของท่านซึ่งเป็นผู้มีความเลื่อมใสมั่นคงในพระพุทธศาสนา ได้ส่งท่านเข้ามาศึกษาในนครหลวง โดยหวังจะให้บวชเรียนทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ก็โดยการสนับสนุนของ**ท่านพระครูวิจารณ์ธุรกิจ** (แต้ม ป.ธ. ๓) เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดธรรมประดิษฐ์ (ดอนคันตก) อ. สทิง-พระ จ. สงขลา ซึ่งเป็น น้อง ชาย โยมบิดา ของ ท่าน และ เคย เข้ามา ศึกษา พระ ธรรม วินัย อยู่ที่ วัดราช บพิธ กรุงเทพ ฯ

ท่านเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ในสมัยนั้น ทราบว่าได้เดินทางเข้ามากับ **นายบั๋ล นะมาตร์ บิดาครูโอบ นะมาตร์** ผู้เป็นญาติสนิทของท่าน และได้ไปอยู่ที่วัดราชบพิธ โดยได้อยู่กับ**ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที** (ภา ยติกเถระ) ในสมัยที่ยังเป็น**พระครูฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์อยู่** ท่านได้เริ่มเรียนภาษาบาลี ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก และได้เรียน

ไวยากรณ์บาลีจนจบเล่มนาม ท่านรู้สึกอุ่นใจเมื่ออยู่ที่วัดราชบพิธเพราะอยู่กับญาติหลายท่าน เช่น **ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที** และ**คุณหลวงอรรถประโมจย์พงศ์พิสุทธิ ในสมัยที่ยังเป็นพระมหาเปลื้อง เปรียญ ๖ อยู่** เป็นต้น แต่การเรียนบาลีไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ย้ายไปอยู่วัดราชาธิวาส

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ **ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที** จึงได้พาท่านไปฝากให้เรียนบาลีอยู่ที่วัดราชาธิวาสวิหาร โดยฝากให้อยู่ในความอุปการะของ**พระมหาเพียร นะมาตร์** ผู้เป็นญาติของท่าน (ภายหลังพระมหาเพียร ลาสิกขา ออก ไป รับ ราชการ เป็นนายอำเภออยู่ทางจังหวัดปัตตานี)

เมื่อไปอยู่วัดราชาธิวาส ท่านก็เริ่มเรียนบาลีไวยากรณ์ใหม่ **โดยเฉพาะเล่มนาม** ท่านต้องเรียนซ้ำอีก จึงทำ ให้ท่าน รู้สึกเบื่อ การเรียน มาก ใน สมัย นั้นเนื่องจากต้องเปลี่ยนอาจารย์สอน และอาจารย์ที่สอนก็ไม่ค่อยมีเวลา ดังที่ท่านได้พรรณนาไว้ **ในอัตตประวัติคำโคลง** ของท่านตอนหนึ่งว่า

ตั้งแต่เริ่มแรกเข้า   เล่าเรียน
จนจวบขวบปีเพียร   เพื่อรู้
คงเรียนแต่นามเวียน   วนซาก ซ้ำนา
แสนจะเบื่อหน่ายอู้   อกโอ้กรรมเรา ฯ

แต่ภายหลัง อาจารย์ของท่านได้เรียกท่านมาให้กำลังใจปลุกใจและช่วยสอนด้วยตนเอง จึงทำให้ท่านตั้งใจเรียนต่อไป

การบรรพชา

หลังจากที่ท่าน ได้ศึกษาอยู่ ที่วัดราชาธิวาส เป็นเวลา ๒ ปีเต็ม จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ มีอายุได้ ๑๕ ปี ท่านจึง**ได้รับการบรรพชา** เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๖๐ **ที่วัดมัชฌันติการาม** (วัดน้อย) แขวงบางซื่อ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร **โดยมีพระครูธรรมสารวิจิตร (อ่อน ญาณเตโช) วัดมัชฌันติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ และมีพระมหาโชติ เขมงฺกโร ป.ธ. ๕ วัดราชาธิวาส เป็น ศีลาจารย์**

ทราบว่าการที่ท่านต้องไปบรรพชาที่วัดมัชฌันติการาม ก็เพราะที่วัดราชาธิวาส สมัยนั้น ไม่มีพระอุปัชฌาย์

ย้ายไปอยู่วัดสัมพันธวงศ์

เมื่อบรรพชาแล้ว อยู่ที่วัดราชาธิวาสได้เพียง ๔ วันเท่านั้น แล้วก็ต้องย้ายวัดที่อยู่ใหม่ เพราะวัดราชาธิวาสสมัยนั้นมีสามเณรมากเกินบัญชีของวัด ดังนั้น **พระอาจารย์ของท่าน (คือพระอาจารย์คง) และพระมหาเพียร**ผู้เป็นญาติจึงพาท่านไปฝากไว้ที่วัดสัมพันธวงศ์ โดยฝากให้อยู่ในความปกครองของท่าน**พระครูพุทธมนต์ปรีชา ผู้เป็นเจ้าอาวาส (คือพระมหารัชชมังคลาจารย์)**

ใน ขณะ ที่เป็น สามเณร อยู่วัด สัมพันธวงศ์ นั้น ท่านได้ขึ้นรถรางไปเรียนบาลีที่วัดบวรนิเวศวิหารทุกวัน ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความพากเพียรและความอดทน **จนได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคตั้งแต่ยังเป็นสามเณร**

การอุปสมบท

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เมื่อมีอายุได้ ๒๐ ปีบริบูรณ์ **ท่านก็ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพ ฯ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในสมัยที่ทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นพระญาณ**

วราภรณ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ และมีพระมหารัชชมังคลาจารย์ ในสมัยที่ยังเป็นพระครูวิบูลศีลขันธ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ รวมทั้งเป็นครูสอนบาลี และปฏิบัติศาสนกิจทางด้านคณะสงฆ์ไปด้วยเป็นเวลาถึง ๔๒ ปี (คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๒) มีศิษย์เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณร ทั้งที่เป็นฆราวาส และที่ได้ดีในวงการพระศาสนาและวงราชการก็มีหลายท่าน

ในระหว่างที่อยู่วัดสัมพันธวงศ์นั้น ท่านได้ออกไปช่วยงานพระศาสนาที่หัวเมือง ๒ แห่ง คือ

๑. ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๑ ไปจำพรรษาที่**วัดนพวงศาราม** อ. เมือง จ. ปัตตานี เพื่อช่วย**ท่านเจ้าคุณพระไพจิตรสาราณียคร** เจ้าอาวาสวัดนั้น ๒ พรรษา

๒. ในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ไปจำพรรษาที่วัดสารนารถธรรมาราม อ. แกลง จ. ระยอง เพื่อช่วย**พระมหาทิพย์** เจ้าอาวาสวัดนั้น ๑ พรรษา

ย้ายมาอยู่วัดบุรณศิริมาตยาราม

วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อท่านมีอายุได้ ๕๗ พรรษา ๓๖ ท่านได้ย้ายจากวัดสัมพันธ-วงศ์ **มาเป็นรองเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยาราม** เขตพระนคร กรุงเทพฯ เพื่อช่วย**ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที** เจ้าอาวาสผู้ซึ่งชราภาพ ตามคำขอร้องของเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส สังฆมนตรีช่วยองค์การปกครองสมัยนั้น

เมื่อมาอยู่ที่วัดบุรณศิริมาตยารามแล้ว ท่านก็ได้ช่วย ปรับปรุง วัดบุรณ ศิริมาตยาราม ให้มี ความเจริญทั้งในด้านการศึกษา การปกครองและการก่อสร้าง ทำให้วัดเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อน กล่าวคือในพรรษาแรกที่มาอยู่นั้น ได้จัดการเปิดโรงเรียนนักธรรมและบาลีขึ้นในวัด ซึ่งแต่เดิมพระภิกษุสาหเณรวัดนี้ ต้องเดินไปเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหารนักธรรมเปิดสอนทั้งสามชั้น ส่วนบาลีสอนตั้งแต่บาลีไวยากรณ์ ธรรมบทขั้นต่ำ จนถึงประโยค ป.ธ. ๓-๔-๕ โดยจัดให้พระที่มีความรู้ความสามารถในวัดเป็นครูนักธรรมและครูบาลี ส่วนตัวท่าน

เองเป็นผู้สอนประโยค ๕ เป็นครูใหญ่ของโรงเรียนนั้นด้วย นอกจากนี้แล้วก็ได้เป็นประธานกรรมการวัดจัดตั้งกฎและข้อกติกาของวัดขึ้น ประกาศใช้ภายในปีนั้น และ**ได้จัดให้พระภิกษุสามเณรอุปฐาก ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที เจ้าอาวาสโดยเปลี่ยนกันตามวาระ**

ต่อมาในวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ท่านจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์ ในเมื่อท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวทีต้องล้มป่วยลงไม่สามารถทำหน้าที่อุปัชฌาย์เหมือนแต่ก่อนได้

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เมื่อท่านเจ้าคุณพระเทพญาณเวที ถึงมรณภาพแล้ว ท่านก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริ ฯ และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยารามเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓

นับตั้งแต่นั้นมา ท่านก็มีอำนาจบริหารวัดอย่างเต็มที่ ได้ทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังความรู้อย่างเต็ม

ความสามารถ ช่วยงานพระศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร ทั้งในวัดและต่างวัดเป็นจำนวนมาก เป็นเวลาถึง ๑๕ ปี นับแต่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์เป็นต้นมา จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ท่านไม่สามารถทำหน้าที่โดยปกติได้ เพราะป่วยหนัก ต้องไปนอนพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ถึง ๓ เดือนจนถึงมรณภาพไปด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ใหญ่ ณ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ด้วยอาการอันสงบ จึงก่อให้เกิดความอาลัยและเศร้าโศก แก่ศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรและท่านที่เคารพนับถือ ผู้อยู่ ณ เบื้องหลัง

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๗ จบประถมศึกษา ณ โรงเรียนวัดธรรมประดิษฐ์ ต. คูขุด อ. สทิงพระ จ. สงขลา

พ.ศ. ๒๔๖๔ สอบได้นักธรรมชั้นตรี – โท สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบได้นักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๔๖๕ สอบได้ ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ. ๒๔๖๗ ,, ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๔๖๘ ,, ,, ๕ ,,

พ.ศ. ๒๔๗๔ ,, ,, ๖ ,,

พ.ศ. ๒๔๗๘ ,, ,, ๗ ,,

พ.ศ. ๒๔๘๖ ,, ,, ๘ ,,

พ.ศ. ๒๔๙๖ ,, ,, ๙ ,,

รวมเวลาที่ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จนถึงสำเร็จชั้นสูงสุดในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ นับเป็นเวลาถึง ๔๐ ปี เมื่ออายุได้ ๕๐ ปี บริบูรณ์

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นพระราชาคณะสามัญที่ "พระสุธีวรญาณ"

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่

"พระราชวรญาณมุนี"

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ "พระเทพวราภรณ์"

ตำแหน่งและหน้าที่การงาน

๑. เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์ ธรรมบทขั้นต้น บระโยค ป.ธ. ๓-๔-๕-๖-๗ สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ จนถึงปี ๒๕๐๒ รวมเป็นครูที่วัดสัมพันธวงศ์ ๒๓ ปี

๒. เป็นครูใหญ่สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์

๓. เป็นกรรมการสงฆ์และกรรมการศึกษาของวัดสัมพันธวงศ์รวม ๒๖ ปี

๔. เป็นเจ้าคณะใต้และเป็นเจ้าสังกัดสำหรับรับพระภิกษุสามเณรขึ้นอยู่ในปกครองของวัดสัมพันธวงศ์ประมาณ ๒๐ ปี

๕. เป็นกรรมการสนามหลวงสาขาแผนกนักธรรมมณฑลราชบุรี และมณฑลอยุธยา

๖. เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๕๑๙

๗. เป็นกรรมการตรวจบาลีสนามหลวงตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗—๒๕๑๙

๘. เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอสัมพันธวงศ์และบางรัก

๙. พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดธนบุรี-นนทบุรี-ปทุมธานี

๑๐. พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการชำระพระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในวัดบวรนิเวศวิหาร ตามวันและเวลาที่กำหนด จนหมดฉบับที่ต้องชำระเพื่อพิมพ์ใหม่ ในราวปี พ.ศ. ๒๕๐๐

๑๑. พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะธรรมยุตไปร่วมประชุมฉัฏฐสังคายนา สมัยที่ ๔ ซึ่งรัฐบาลพม่า จัดให้เป็นสมัยของไทย ณ ปาสาณคูหา กาบาเอ้

กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า รวมเวลาเดินทางไปและกลับ ๗๔ วัน

๑๒. พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นสมาชิกสังฆสภา

๑๓. พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นกรรมาธิการสมาชิก สังฆสภา

๑๔. พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้นำประโยคบาลีไปเปิด สอบที่วัดสุทธจินดา อ. เมือง จ. นครราชสีมา

๑๕. พ.ศ. ๑๕๐๒ เป็น รองเจ้า อาวาส วัด บุรณศิริมาตยาราม

๑๖. พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นกรรมการมหาเถรสมคม - ธรรมยุต

๑๗, พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับหน้าที่แปลคัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินี หลักสูตร ป.ธ. ๙ เฉพาะปริจเฉทที่ ๔ ทั้งบาลีและฎีกา เพื่อพิมพ์เป็นฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๘. พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ไปร่วมประชุมสัมมันตนาพระสังฆาธิการทั่วพระราชอาณาจักร

ที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพ ฯ และ
ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการวิจัย
ในหมวดองค์การปกครอง แทน
คณะธรรมยุต

๑๙. พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับหน้าที่เป็นครูสอน ป.ธ. ๙ แผนกวิชาแปลอภิธัมมัตถวิภาวินี ณ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๐. พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเจ้าหน้าที่กองตำราของมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๑. พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นพระอุปัชฌาย์

๒๒. พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยาราม

๒๓. พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยาราม

การสาธารณูปการ

ในด้านการก่อสร้าง และการบุรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานมีดังนี้

๑. การก่อสร้างและบุรณะปฏิสังขรณ์ภายในวัดบุรณศิริมาตยาราม มีดังนี้

(๑) ได้จัดบุรณะวัดทางด้านใต้ (คณะใต้) ซึ่งแต่เดิมปูพื้นไว้แต่ชำรุดทรุดโทรมมาก มีหญ้าขึ้นรกต้องจ้างคนมาดายหญ้าปีหนึ่ง ๆ ๒-๓ ครั้งทุกปี โดยลาดปูนซิเมนต์จนเรียบร้อย

(๒) จัดให้ถมคลองในวัด ซึ่งมีขอบคลองชำรุดมาก ทั้งน้ำก็ไหลเข้าออกไม่สะดวก เป็นเหตุให้น้ำคั่งไม่สะอาด โดยติดต่อกับทางเทศบาลให้เอาดินมามาถมจนทำให้พื้นสะอาด และทำให้ลานวัดกว้างขวางกว่าแต่ก่อน

(๓) ได้ร่วมกับคณะกรรมการวัด จัดปฏิสังขรณ์พระอุโบสถซึ่งทรุดโทรม สิ้นค่าก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท เสร็จแล้วสร้างรั้วเหล็กล้อมกำแพงพระอุโบสถ เพื่อกันไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาเล่นในบริเวณพระอุโบสถอันเป็นปูชนียสถาน สิ้นค่าก่อสร้าง ๕๕.๐๐๐ บาท

(๔) ซ่อมกุฏิอดีตเจ้าอาวาสในคณะกลางทั้งหลัง รวมทั้งทำกำแพงล้อมรอบด้วย

(๕) ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ **สร้างกุฏิประภาวิชพันธ์** คณะกลาง เป็นตึก ๒ ชั้น ๓ ห้อง โดยการรวบรวมปัจจัยเพื่อการก่อสร้างของ**พระครูวินัยธรไสว ถิรจิตฺโต** สิ้นค่าก่อสร้างประมาณสองแสนบาท สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๕

(๖) สร้างกุฏิ "**นพ บุณยุปการ**" ทางคณะกลาง เป็นตึก ๒ ชั้น ๘ ห้อง โดยการบริจาคของคุณนายนพ บุณยุปการ สิ้นค่าก่อสร้าง ๓๘๐,๐๐๐ บาทเศษ สร้างเสร็จเมื่อปี ๒๕๑๙

๒. **การก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ที่วัดธรรมประดิษฐ์** (ดอนคันตก) อันเป็นวัดบ้านเกิดของท่าน และเป็นวัดที่ท่านพระครูวิจารณ์ธุรกิจ ผู้เป็นอาว์ของท่านได้สร้างขึ้นมีดังนี้

(๑) เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๐๖ ได้จัดการหล่อพระพุทธรูป หน้าตักกว้าง ๓ ศอกคืบ ๕ เซนต์ สูง ๑ วา ๕ เซนต์ ฐานสูง ๑๕ นิ้วครึ่ง ซึ่ง**คุณนาย**

นพ บุณยปการ ผู้มีอายุ ๖๐ ปี บริบูรณ์ มีศรัทธาบริจาคทรัพย์ ๓๕,๐๐๐ บาท เป็นค่าจ้างหล่อและขัด ถวายเป็นพระประธานประจำอุโบสถวัดธรรมประดิษฐ์ โดยท่านเองได้ถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "**พระไตรโลกนาถชินราชวรลักษณ์ อัครองค์ศรีสุคตปุณณบารมี ปูชนียนพคุณาธาร สรรเพชรญาณบพิตร**" นับเป็นพระประธานที่ใหญ่และสวยงามมากองค์หนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย

(๒) **ได้สร้างพระอัครสาวกทั้งสอง พร้อมกับหล่อพระพุทธรูปเท่าองค์ท่าน** ไว้ประจำอุโบสถวัดธรรมประดิษฐ์เนื่องในการบำเพ็ญกุศลอายุครบ ๖๐ ปี ของท่านเอง

(๓) ได้บูรณะโรงเรียนประชาบาล อันเป็นโรงเรียน เก่าแก่ หลังแรกที่ สร้าง ขึ้นใน อำเภอ สทิงพระ จ. สงขลา ซึ่งพระครูวิจารณ์ธุรกิจ ได้สร้างขึ้นไว้โดยซ่อมให้อยู่ใน สภาพที่ใช้ ศึกษาเล่า เรียนได้มา จนกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยที่ท่านหวังจะให้โรงเรียนหลังนี้ได้เป็นอนุสรณ์แก่ท่านพระครูวิจารณ์ธุรกิจ อาว์ของท่าน

(๔) ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๒ ได้สร้างกุฏิ ๒ ชั้น ขึ้นหนึ่งหลัง ถวายวัดธรรมประดิษฐ์ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท

ตั้งมูลนิธิ

๕ มิถุนายน ๒๕๐๕ เป็นผู้ตั้งทุน "**วัดธรรมประดิษฐ์**" ไว้ที่มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้วยปัจจัยส่วนตัว ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) เพื่อเก็บผลประโยชน์ของทุนนี้บำรุงวัดธรรมประดิษฐ์ อ. สทิงพระ จ. สงขลา ปัจจุบันมีจำนวนเงิน ๑๒,๓๖๐.๖๐ บาท (หนึ่งหมื่นสองพันสามร้อยหกสิบบาทหกสิบสตางค์)

๗ พฤษภาคม ๒๕๐๕ เป็นผู้ริเริ่มตั้งทุน "**สร้างศาลาการเปรียญ**" ไว้ที่มูลนิธิมหามกุฏฯ ด้วยต้นทุน ๖๐,๐๐๐ บาท (หก

หมื่นบาทถ้วน) เพื่อรวบรวมเงินสร้างศาลาการเปรียญ วัดบุญรณศิริ ฯ ปัจจุบันมีจำนวนเงิน ๒๘๖,๓๕๕.๘๔ บาท (สองแสนแปดหมื่นหกพันสามร้อยห้าสิบบาทแปดสิบสี่สตางค์)

อนึ่ง เมื่อครั้งทำบุญอายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ของท่าน ได้ปัจจัยที่คณะศิษยานุศิษย์ถวายเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง แล้วท่านได้ให้นำปัจจัยทั้งหมดนี้สร้าง **เก้าอี้ถวายวัดบุรณศิริ ฯ จำนวน ๓๐๐ ตัว**

ผลงานด้านการประพันธ์

ผลงานด้านการประพันธ์ของท่านมีหลายเรื่องทั้งที่เป็นภาษาบาลี และภาษาไทย แต่ส่วนใหญ่เป็นพระธรรมเทศนา และโคลงฉันท์ เท่าที่ทราบมีดังนี้

๑ **วจนานุกรม สมาสท่อง** มี ๔ เล่มจบ ซึ่งเคยพิมพ์มาแล้ว ๒ ครั้ง เป็นผลงานชิ้นเอกและเด่นที่สุดของท่าน มีประโยชน์แก่นักเรียนบาลีมาก เท่ากับวิทยานิพนธ์จากการสำเร็จประโยคเก้าของท่านทีเดียว ซึ่งท่าน

ได้เขียนขึ้นไว้เมื่อได้ ป.ธ. ๖ ใหม่ ๆ ในราว พ.ศ. ๒๔๗๕ มาแต่งเสร็จบริบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ หลังจากที่ได้ ป.ธ. ๙ แล้ว ซึ่งต้องใช้เวลาถึง ๒๓ ปี จึงสำเร็จขึ้นมาได้ นับเป็นความวิริยะอุตสาหะอย่างสูงของท่านและผลงานชิ้นนี้ ขณะนี้ทางวัดบุรณศิริฯ ได้มอบให้เป็นลิขสิทธิของมหามกุฏราชวิทยาลัยแล้ว ตามความดำริเดิมของท่านผู้แต่ง ซึ่งหนังสือนี้เป็นผลงานด้านภาษาบาลีที่มีคุณค่าเล่มหนึ่งของพระเถระไทย

๒. **อัตตประวัติคำโคลง** เป็นคำโคลงที่กล่าวถึงประวัติส่วนตัวของท่านตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งได้เปรียญ ๙ ประโยคในปี ๒๔๙๖ มีโคลงถึง ๖๓๐ บท (เท่าที่ค้นพบ) แบ่งเป็น ๒ เล่ม หรือ ๒ ตอน แต่พบต้นฉบับเฉพาะเล่ม ๒ เท่านั้น ส่วนเล่มหนึ่งยังไม่พบ

๓. **คำโคลงนำเที่ยวกรุงเทพ ฯ** เป็นหนังสือนำเที่ยวสถานที่สำคัญในนครหลวง แต่ด้วยการนำเที่ยวเป็นคำโคลง หนังสือเล่มนี้ ท่านได้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกในงานศพนายดิด สีรพงศ์ โยมบิดาของท่านในในราว พ.ศ. ๒๔๙๕

๔. **สรรเสริญพระรัตนตรัย คำฉันท์** นอกจากนี้แล้วยังมีบทโคลงฉันท์ เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง ซึ่งท่านได้พิมพ์สอดแทรกไว้ในหนังสือหลายเล่ม ที่ท่านได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ

๕. **ประวัติสังเขป ของพระเทพญาณเวที คำฉันท์** เรื่องนี้ท่านจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพญาณเวที (ภา ยติกเถร) เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

๖. **พระธรรมเทศนา** พระธรรมเทศนาของท่านมีมาก แต่พระธรรมเทศนาครั้งสำคัญ ๆ ของท่านมี ๔๕ กัณฑ์ เช่นพระธรรมเทศนาที่แสดงในวันเด็กแห่งชาติ ที่วัดบวรนิเวศ, ที่กรมประชาสัมพันธ์, ที่สถานีวิทยุโทรทัศน์ และที่กระทรวงยุติธรรมเป็นต้น ในจำนวนนี้ที่พิมพ์ออกเผยแพร่แล้ว ๗ เรื่อง หรือ ๗ กัณฑ์

สรุป

ท่านเจ้าคุณพระเทพวราภรณ์ ออกบวชจากสกุลที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ได้เดิน

ทางจากบ้านเกิดเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาตั้งแต่อายุยังน้อย ชีวิตเกือบทั้งหมดอยู่ในร่มผ้ากาสาวพัสตร์ ได้สร้างเกียรติประวัติอันดีงามไว้แก่วงศ์สกุลและสร้างประโยชน์ไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

ท่านผู้มีความเพียรเป็นยอดและมีจิตใจเด็ดเดี่ยวในการศึกษาเล่าเรียน ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ใช้เวลาศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ ๔๐ ปี แม้จะสอบตกแล้วตกอีกและอายุจะมากสักปานใดก็ตาม ท่านก็ไม่ท้อถอย เช่น ป.ธ. ๘ ท่านสอบตกถึง ๑๐ ครั้ง แต่ก็สอบได้ในครั้งที่ ๑๑ เมื่ออายุได้ ๕๐ ปี และพรรษาได้ ๓๐ พอดี สมความปรารถนาของท่านในที่สุด นับเป็นทิฏฐานุคติแก่อนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

ท่านไม่ใช่นักพูด แต่เป็นนักเขียน งานประพันธ์ที่ท่านชอบมากก็คือ ประเภทโคลงและฉันท์ ฉะนั้นท่านจึงมักจะแสดงความรู้สึกประทับใจของท่าน ในเรื่องต่าง ๆ ถ่ายทอดออกทางโคลงฉันท์ ดังโคลงในหนังสือวจนานุกรมสมาสท้องของท่าน บทหนึ่งว่า

งานง่ายหรือยากแท้ ทุกงาน
อยู่ที่พินิจพิจารณ์ ถี่ถ้วน
สติควบคุมการ กิจประกอบ
ไม่ประมาทแล้วล้วน เลิศล้ำนำผล ฯ

ท่านเป็นพระเถระที่รักภาษาบาลีมาก จึงได้พยายามผลิตผลงานด้านภาษาบาลีออกมาสอน และสอนศิษย์ของท่านให้มีความรู้ด้านภาษาบาลี ปลุกใจไม่ให้มีความท้อถอย จนได้ดีไปแล้วก็มีมาก และท่านเองก็มีความรู้ด้านภาษาบาลีดีจนสามารถใช้สนทนา และใช้เขียนจดหมายโต้ตอบกับพระชาวต่างประเทศ เช่นพระพม่าและพระลังกา เป็นต้นได้เป็นอย่างดี

ท่านเป็นผู้เอาใจใส่กิจการพระศาสนามาก ไม่ทอดธุระ ไม่ดูดาย เช่นในการสอบไล่บาลีหรือสอบนักธรรมสนามหลวงทุก ๆ ปี ท่านจะไปเยี่ยมสนามสอบและไปตรวจข้อสอบเป็นประจำ เว้นไว้แต่ปีสุดท้ายแห่งชีวิต ซึ่งท่านอาพาธหนักเท่านั้น

ท่านเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ชอบทำบุญให้ทาน กระเหม็ดกระแหม่ในการใช้จ่ายส่วนตัว แต่ถ้าทำบุญให้ทานหรือช่วยเหลือผู้อื่นแล้วท่านไม่เสียดาย ปัจจัยของท่านที่ได้มาส่วนใหญ่ จึงหมดไปด้วยการทำบุญและช่วยเหลือผู้อื่น

ท่านเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อโยมบิดาและโยมมารดาของท่านมาก คือในขณะที่คุณโยมทั้งสองของท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้เอาใจใส่ดูแลไปเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ และส่งปัจจัยไปให้เป็นประจำทุกเดือน เมื่อคุณโยมทั้งสองสิ้นแล้ว ก็ส่งไปที่พี่สาวคนโต ซึ่งเคยเลี้ยงดูท่านมา นอกจากนี้แล้ว ท่านยังได้สงเคราะห์ญาติลูกหลานและศิษย์ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจนสามารถตั้งตัวได้เป็นหลักฐานก็ไม่น้อย

ท่านเป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีศิลาจารวัตรน่าเลื่อมใส และเป็นผู้มั่นคงในพุทธโอวาท ยิ่งใกล้เวลามรณสมัย (เวลาใกล้มรณภาพ) ท่านก็ยิ่งมั่นในพุทธโอวาทเพิ่มขึ้น ดังที่ท่านเล่าให้ฟังว่า เมื่อวันที่

จะผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราชนั้น ท่านไม่รู้สึกกลัวตาย และสามารถทำใจให้สบายเป็นปกติได้ เพราะได้ภาวนาถึง**พระบัจฉิมวาจาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรัสเป็นภาษาลีเมื่อจวนจะสวรรคตตอนหนึ่งว่า "นตฺเถตํ โลกสฺมึ ยํ อุปาทิยมานํ อนวชฺชํ อสฺส" ซึ่งแปลว่า "สิ่งใดที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นที่จะไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลยในโลก" ท่านจึงชอบใจและยึดมั่นในพระบัจฉิมวาจา ของพระจอมเกล้า ฯ นี้มาก เพราะเป็นหลักพระพุทธศาสนาที่คมคาย จับถูกจุดจิตใจของนักปราชญ์ทั้งหลายทีเดียว**

ปกติ แม้ท่านจะรูปร่างเล็ก แต่สุขภาพของท่านดีไม่ค่อยเจ็บป่วย แต่พออาพาธลงด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ใหญ่ในปลายปี ๒๕๑๙ จนต้องเข้าผ่าตัดที่โรงพยาบาล อาการอาพาธของท่านก็ทรุดลงตั้งแต่นั้นมา แม้จะกลับมารักษาตัวอยู่ที่วัดระยะหนึ่งแล้วก็ตาม ก็ต้องเข้าโรงพยาบาลอีกในวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐ และนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลด้วยการดูแลเอาใจใส่ของ

ทางโรงพยาบาลเป็นอย่างดี และด้วยการช่วยพยาบาลดูแลอย่างใกล้ชิดของนายปรุง สีรพงศ์ น้องชายของท่าน และพระภิกษุสามเณรศิษย์ผู้ใกล้ชิด จนกระทั่งได้มรณภาพไปด้วยอาการอันสงบ ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อเวลา ๘.๐๐ น. ของวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๒๐ เหลือวิสัยที่คณะนายแพทย์จะเยียวยาได้

ท่านมีอายุได้ ๗๕ ปี รวมชีวิตพรหมจรรย์ทั้งหมด ๖๐ ปี คือเป็นพระ ๕๔ พรรษา เป็นสามเณร ๖ พรรษา อยู่วัดสัมพันธวงษ์ ๔๒ ปี วัดบุรณศิริฯ ๑๘ ปี

แม้ท่านเจ้าคุณพระเทพวราภรณ์ จะจากไปแล้วก็ตาม แต่คุณความดีและผลงานของท่านยังคงอยู่ ซึ่งจะเป็นทิฏฐานุคติ และอำนวยประโยชน์ให้แก่อนุชนรุ่นหลังอีกนานเท่านาน

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ พรไชยการพิมพ์ สี่แยกซังฮี้ กทม.
พ.ศ. 2520 โทร. 2813530

สนทนาเรื่องกรรมกับธรรมชาติ

โดย

ธมฺมทินฺโน ภิกฺขุ

วันหนึ่งมีเยาวชนผู้หนึ่งซึ่ง อยู่ ในวัยที่เรียกว่าวัยรุ่น เข้าไปในวัดเที่ยวเดินดูโน่นดูนี่ แล้วเดินเลยไปทางหน้ากุฏิที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ มองไปเห็นข้าพเจ้านั่งจิบน้ำชาอยู่องค์เดียว เขาก็ขึ้นไปหาด้วยกิริยาที่จัดว่าอยู่ในลักษณะสุภาพพอสมควร ไม่ได้กราบข้าพเจ้า เขาเพียงนั่งแล้วยกมือไหว้ ข้าพเจ้าถามว่ามาจากไหน มีธุระอะไรหรือ เขาตอบว่ามาจากบ้านไม่มีธุระอะไร ว่าง ๆ ก็เดินเข้ามาเที่ยว ข้าพเจ้าถามว่าไม่เคยเข้ามาหรือ เขาตอบว่าเคย อาจารย์เคยพามาดูของโบราณ ข้าพเจ้าถามว่าเรียนอยู่ที่โรงเรียนไหน เขาก็บอกชื่อโรงเรียนที่เขาเรียนอยู่ แล้วถามข้าพเจ้าว่าวัดนี้เป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ รู้สึกว่าโบสถ์ทำสวยงามมาก ข้าพเจ้าตอบว่าเป็นพระอารามหลวงสร้างมาร้อยกว่าปีแล้ว พระอุโบสถเพิ่งบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่จึงยังดูใหม่งามดีอยู่ คนโบราณเขาใจเย็นทำอะไรไม่รีบร้อนให้เร็ว

เสร็จ เขามุ่งความประณีตและมั่นคงเป็นใหญ่ พูดง่าย ๆ ว่าทำฝากฝีมือไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังเห็นเข้าไปถึงจิตใจและฝีมือของคนโบราณ ว่ามีฝีมือ และสุจริตธรรมเพียงไร เขาไม่ค่อยคำนึงถึงจ้างค่าแรงงานมากนัก เขาจึงทำได้อย่างประณีต สมัยนี้เห็นจะทำอย่างนี้ไม่ได้ เพราะคนในสมัยนี้ใจร้อนอยากทำให้เสร็จเร็ว ๆ และมุ่งกันแต่เงินทองเป็นส่วนใหญ่ มีทางโกงได้ก็โกง การก่อสร้างอะไร ๆ ในสมัยนี้มักปรากฏข่าวไม่ค่อยดีเกือบทุกราย บางรายสร้างยังไม่ทันไรปรากฏว่าทรุดหรือร้าวเสียแล้ว คนจนโกงก็พอเห็นใจบ้างเพราะไม่พอใช้ แต่คนรวยมีเงินเป็นสิบเป็นร้อยล้านแล้วยังโกงนี่ซินับว่าจิตใจเลวทรามมาก พระอุโบสถหลังนี้กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน การจะปฏิสังขรณ์หรือแต่งเติมอะไรต้องแจ้งให้ทางกรมศิลปากรทราบก่อนต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงทำได้ เพราะกรมศิลปากรมีหน้าที่รักษาศิลปกรรมโบราณ ที่ปฏิสังขรณ์คราวนี้ก็ทำตามรูปเดิม ภาพฝาผนังถูกน้ำฝนรั่วรดชะทำให้ภาพลอกลบเลือนไปบางแห่ง ทางกรมศิลปากรก็ไม่ยอมให้เขียนใหม่ให้ปล่อยไว้อย่างนั้น แล้วข้าพเจ้าก็ถามว่าสนใจเรื่องวัดเรื่องวาอยู่

บ้างหรือ เขาตอบว่าชอบดูศิลปกรรม เพราะนอกจากในวัดแล้วที่อื่นหาดูไม่ค่อยได้ แต่เรื่องคำสอนทางศาสนานั้นไม่ค่อยสนใจเท่าไรนัก เพราะรู้สึกว่าบางอย่างกล่าวไว้ไม่ค่อยมีเหตุผลเพียงพอที่จะให้เชื่อถือได้ ขัด ๆ กับหลักวิทยาศาสตร์

"เช่นอะไรบ้าง" ข้าพเจ้าถาม

"เช่นเรื่องการเกิด ทางศาสนาว่าเป็นวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วมาเกิด และเป็นไปต่าง ๆ กันตามกรรมที่เคยทำไว้ในชาติก่อน คนที่เกิดมาในตระกูลร่ำรวยก็เพราะบุญที่กระทำไว้ส่วนผู้ที่เกิดมาในตระกูลยากจนก็เพราะชาติก่อนไม่ได้ทำบุญให้ทานไว้ เป็นเรื่องที่พูดคาดคะเนเอามากกว่า เรื่องชาติก่อนชาติหน้าผมไม่ค่อยจะเชื่อนัก ผมว่าการเกิดเป็นเรื่องของธรรชาติมากกว่า ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานเมื่อตัวผู้กับตัวเมียสมสู่กัน ก็ต้องมีลูกสืบพันธุ์ไปตามธรรมชาติเว้นแต่เป็นหมันเท่านั้น แม้ผลไม้จะออกลูกมาก็ต้องอาศัยเกษรตัวผู้ผสมกับเกษรตัวเมียเสียก่อนและก็ออกลูกมาตามพันธุ์เดิมของมัน มะม่วงก็ออกลูกมาเป็นมะม่วง ขนุนก็ออกลูกมาเป็นขนุน การที่คนเราเกิดมาใน

ตระกูลมั่งคั่งบ้าง ขัดสนบ้างมันก็เป็นธรรมดาที่ว่าเมื่อมีการสมสู่กันแล้วก็ต้องเกิดลูกสืบพันธุ์ ลูกที่เกิดมาหาใช่มาแต่ไหนไม่ มันอยู่ในท้องคนนั้นแหละแล้ว มนุษย์เกิดมาเพราะพ่อแม่นั้นแหละ เป็นตัวการทำให้เป็นไปอย่างนั้น ๆ เช่นจนหรือรวยก็เพราะพ่อแม่จนหรือรวยอยู่ก่อนแล้ว ลูกเกิดมาก็มีฐานะเป็นไปตาม บางรายทำให้ลูกพิการมาแต่ในท้อง เพราะพ่อแม่เป็นโรคเช่นกามโรมบางชนิดเป็นต้น หรือท่านเห็นว่าเด็กที่เกิดมาพิการนั้น ก่อนมาสู่ครรภ์ได้ไปร่วมเพศกับคนเป็นโรคจนติดโรคพิการมาแล้วจึงเข้าสู่ท้องเลยเกิดมาพิการ ตามทางชีววิทยาว่า การเกิดไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือพืชเกิดจากตัวสเปอรมาโตซัวของตัวผู้ผสมกับไข่ของตัวเมีย ในตัวสเปอรมาโตซัวนั้นก็มีโครโมโซมอยู่จำนวนหนึ่ง มีลักษณะเป็นเส้นเล็ก ๆ ในไข่ของตัวเมียก็มีโครโมโซมเหมือนกัน โครโมโซมมีเป็นคู่ ๆ และก่อนผสมกัน โครโมโซมนั้นก็มีชีวิตอยู่แล้ว ชีวิตที่เกิดใหม่นั้นจะเป็นเพศผู้เหมือนพ่อ หรือจะเป็นเพศเมียเหมือนแม่ก็ขึ้นอยู่กับโครโมโซมนั้นเอง ผมจะพูดให้ฟังง่ายและโดยสมมุติ โครโมโซมนั้นเป็นคู่ ๆ โครโมโซมของผู้หญิงทุก ๆ

คู่มีลักษณะเหมือนกันทั้งสองตัว ผมจะเรียกว่าโครโมโซม ก. เมื่อเหมือนกันทั้งสองตัวก็เป็น กก ส่วนโครโมโซมของผู้ชายก็มีอยู่หลายคู่ แต่ที่มีลักษณะไม่เหมือนกันอยู่คู่เดียว นอกนั้นเหมือนกันทุกคู่ คู่ที่ไม่เหมือนกัน จะสมมุติเป็น กข ถ้า ก ของผู้ชายไปผสมกับของผู้หญิง ก็เป็น ก+ก ชีวิตใหม่ก็เป็นเพศหญิง ถ้า ข ของผู้ชายไปผสมกับของผู้หญิงก็จะเป็น ข+ก ชีวิตก็เป็นเพศชาย และมีตัวยีน ทำหน้าที่ถ่ายทอดลักษณะรูปร่าง สี ตลอดถึงนิสัยใจคอจากบรรพชนที่เรียกว่ากรรมพันธุ์ ผมพูดเพียงย่อ ๆ ตามหลักการเกิดทางชีววิทยา เมื่อเป็นอย่างนี้ไอ้วิญญาณของท่านนั้นไม่ทราบว่าเข้าครอบครองชีวิตใหม่ตอนไหน

ข้าพเจ้าพูดว่า "ไอ้โครโมโซมอะไรของคุณนั้น คุณก็พูดไปตามตำราที่เขาเขียนไว้ จะจริงเท็จอย่างไรก็ไม่ได้เห็นด้วยตา มิได้เป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้ทดลองเอง แต่เอาเถอะเรื่องวิทยาศาสตร์นั้นฉันยอมรับว่าไม่ไร้เหตุผล เพราะก่อนจะตั้งเป็นทฤษฎี เขาได้ลองพิสูจน์ได้สัจจริงแน่นอนแล้ว แต่การที่ฉันยอมเชื่อตามวิทยาศาสตร์ก็หาได้ทำให้ฉันเลิกเชื่อตามหลักกรรมที่ทางศาสนากล่าวไว้ไม่ ฉันยังเห็น

ว่าการที่คนเกิดมาไม่เหมือนกันนั้นเป็นเพราะกรรมของตนเองมิฉะนั้นแล้ว ทุกคนมาจากพ่อแม่เดียวกันก็ต้องเหมือนกันหมด จะแตกต่างกันไม่ได้ เปรียบเหมือนแม่พิมพ์อันเดียวกัน เมื่อพิมพ์อะไร ๆ ออกมาทุก ๆ อันจะต้องเหมือนกันหมด จะบิดเบี้ยวตรงไหนอย่างไรบ้างก็เป็นเหมือนกันหมดคือรูปร่างลักษณะอะไร ๆ ต้องเหมือนกันหมดเลย แต่ที่ปรากฏเห็นอยู่นี้ ลูกเกิดมาจากพ่อแม่เดียวกัน รูปร่างลักษณะหน้าตาจะประพิมประพายคล้ายกันจริง แต่นิสัยใจคอนั้นหาได้เหมือนกันทุกคนไม่ บางคนโง่ บางคนฉลาดโดยเฉพาะ ลูกกับพ่อแม่ที่มีนิสัยแตกต่างกันไปคนละทางก็ยังมีครอบครัวหนึ่งผู้เป็นพ่อมีนิสัยอันธพาลใจบาปหยาบช้า ตั้งตัวเป็นนักเลงโต ชอบลักขโมย และยิงทิ้งคนได้ง่าย ๆ เคยถูกจับมาขังฐานเป็นอันธพาลที่ลาดยาวอยู่หลายปี เมื่อถูกปล่อยตัวไปแล้วก็ยังไม่ทิ้งนิสัยเดิม แต่ลูก ๆ ทุกคนไม่มีนิสัยอย่างนั้นเลยจนนิดเดียว ตั้งหน้าทำมาหากินในทางสุจริต ลูกบางคนบวชได้เป็นเปรียญและใช้เวลาในระหว่างบวชอยู่นั้นเรียนวิชาครูจนได้วุฒิ ป.ม. บัดนี้ลาสิกขาออกไปเป็นครูอยู่ แต่อีกรายหนึ่งตรงกันข้าม พ่อแม่มีนิสัย

เป็นคนดีคลุกคลีอยู่กับวัด รักษาศีลอุโบสถมาแต่หนุ่ม ๆ บัดนี้พ่อบวชเป็นพระอยู่ แต่ลูกบางคนมีนิสัยเสีย บางคนได้เล่าเรียนจนได้ทำราชการ แต่ชอบเล่นการพนันจนถูกออกจากราชการ บางคนพ่อไม่เคยดื่มเหล้า แต่ลูกชอบดื่มชนิดเมาหัวราน้ำ แต่ที่ดีหรือคล้ายคลึงเหมือนพ่อแม่ก็มีเหมือนกัน ฉันไม่ปฏิเสธ แต่ที่ไปคนละทางกับพ่อแม่พี่น้องก็มี แล้วคุณจะว่าอย่างไร''

''ที่ผมพูดว่าตัว ยีน เป็นตัวถ่ายทอดนิสัยเป็นกรรมพันธุ์นั้น'' เขาพูดเมื่อข้าพเจ้าหยุดให้เขา ''ท่านยังไม่เข้าใจ ผมได้พูดว่าถ่ายทอดมาจากบรรพชน คำว่าบรรพชนนั้นมิได้หมายเฉพาะพ่อแม่เท่านั้น หมายถึงชั้นปู่ย่าตาทวดด้วย เช่นปู่หรือทวดเคยเป็นคนอันธพาล นิสัยนั้นอาจติดมาถึงหลานเหลนก็ได้ แม้ในทางดีก็ทำนองเดียวกัน พ่อแม่มีนิสัยดีแต่ผิดกับลูก ๆ ซึ่งมีนิสัยไปคนละทางอันนี้ก็อาจถ่ายเอานิสัยบรรพชนรุ่นก่อนมาก็ได้ คือต้องมีบรรพชนรุ่นก่อนสักคนหนึ่งที่มีนิสัยเช่นนั้น บางคนพ่อแม่ตัวดำหรือดำแดง แต่ได้ลูกมาตัวขาวผ่อง จนผัวสงสัยว่าเมียจะมีชู้ อันนี้ทางชีววิทยาก็ว่าเป็นไปได้ที่จะถ่ายเอา

ผิวพรรณบรรพชนในตระกูลรุ่นก่อน ๆ เรื่องทำนองนี้ผมเคยได้ยินว่า ฝรั่งครอบครัวหนึ่งได้บุตรมาตัวดำปี๋ จนผัวสงสัยเมียต้องมีชู้กับพวกนิโกร ซึ่งภรรยาปฏิเสธสบถสาบานอย่างไรก็ไม่เชื่อ ร้องฟ้องหย่าต่อศาล ปรากฏว่าศาลวินิจฉัยสอบสวนกันอย่างละเอียดในทางกรรมพันธุ์ก็ปรากฏว่าบรรพชนในตระกูลนี้เคยเป็นนิโกร นี่แหละที่ทำให้เราเห็นว่าลูกมีอะไรผิดแผกไปจากพ่อแม่"

"คุณพูดอย่างนี้แสดงว่า การถ่ายทอดไม่จำเป็นต้องเป็นไปในลักษณะลูกโซ่ติดต่อกันมาเป็นลำดับ อาจจะกระโดดข้ามตอนสักตอนสองตอนก็ได้ เช่นถ่ายจากทวดถึงเหลนเลยโดยไม่ต้องผ่านปู่ย่าตายายพ่อแม่มาเป็นลำดับก็ได้ มันกระโดดข้ามมาได้อย่างไร ฉันพยายามคิดหาอุทาหรณ์สนับสนุนเหตุผลของคุณยังไม่ออกเลย"

"ข้อนี้ยากแก่การอธิบายครับ ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจดีเหมือนกัน แต่ท่านว่าไว้อย่างนั้น ก็พูดไปตามท่านว่า"

"อ้าว ทำไมเป็นอย่างนั้นไปล่ะ จะจนเอาเสียง่าย ๆ แล้วหรือ"

"ไอ้จนนั้นน่ะไม่จนหรอก แต่ไม่ค่อยจะเข้าใจคำอธิบายของท่านอย่างละเอียด เพราะเรื่องวิทยาศาสตร์นั้นเพียงแต่อ่านตำรา ถ้ายังไม่ได้ทดลองด้วยตนเองก็ยากที่จะเข้าใจ แม้แต่ตำราที่เขาเขียนไว้ก็เป็นภาษาวิทยาศาสตร์อ่านก็ไม่ค่อยเข้าใจเหมือนกัน แต่อย่างไรผมก็ยังเชื่อว่าการเกิดเป็นธรรมชาติ ไม่เกี่ยวกับวิญญาณมาเกิด ดังที่พูดแล้วในตอนต้น เมื่อท่านว่าวิญญาณมาเกิด ผมขอถามว่าวิญญาณเข้าสู่ครรภ์ตอนไหน"

"พูดมาฉันก็มิได้พูดว่าวิญญาณมาเกิดสักคำ คุณว่าเอาเองต่างหาก เรื่องการเห็นทำนองว่าวิญญาณมาเกิดนั้นพระพุทธเจ้าเคยตำหนิพระเถระรูปหนึ่งชื่อสาติ เนื่องจากพระสาติเกิดความเข้าใจผิดว่า วิญญาณดวงนั้นนั่นแหละท่องเที่ยวไป ไม่ใช่ดวงอื่น คือหมายความว่าวิญญาณเที่ยง เที่ยวเวียนว่ายตายเกิด เมื่อพวกภิกษุเตือนว่า พระพุทธองค์มิได้ตรัสอย่างนั้น ก็ไม่เชื่อฟัง พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้เรียกสาติภิกษุนั้นมาสอบถาม ตรัสว่าเป็นการกล่าวตู่พระองค์ พระองค์เคยตรัสไว้เป็นอเนกปริยายว่าวิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย

การเกิดตามมติทางพระพุทธศาสนานั้น เกิดขึ้นในลักษณะลูกโซ่ที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทดังที่พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นเมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงเกิดสังขารเพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงเกิดนามรูป ดังนี้เรื่อยไปจนถึงเกิดภพเกิดชาติ นี่ท่านเรียกว่า สมุทัยวาร คือสายเกิด ส่วนสายดับเรียกว่า นิโรธวาร ก็ดับในลักษณะดับปัจจัยไปตามลำดับ เช่น เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ติดต่อกันไปอย่างนี้จนถึงภพดับชาติดับ ปฏิจจสมุปบาท หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา เป็นปรมัตถธรรมละเอียดลุ่มลึกยากแก่การเข้าใจ ฉันเองยอมรับว่าเข้าใจไม่แจ่มแจ้ง พูดให้คุณฟังไม่ได้อย่างละเอียด ก็เห็นจะเข้าคลองเดียวกับความเข้าใจของคุณในเรื่องโครโมโซมอะไรนั้นแหละ ซักเข้าก็ไปไม่รอด ฉันว่าการพูดในเรื่องที่รู้เพียงงู ๆ ปลา ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ไม่ได้เรื่องนักปราชญ์ก็ตำหนิ ทั้งเสียเวลาเปล่า เอาเหตุผลของธรรมชาติกับกรรมมาพูดให้เห็นแดงกันดีกว่า”

"ก็ได้เหมือนกันครับ ท่านมีอะไรจะพูดก็นิมนต์เถอะ ผมพร้อมที่จะฟัง"

"อย่าพร้อมแต่จะฟังอย่างเดียวซี ต้องพร้อมที่จะพูดด้วย"

"ก็ท่านว่าของท่านมาก่อนเถอะ"

"เมื่อกี้ฉันพูดว่าฉันมิได้พูดว่าวิญญาณมาเกิด การเกิดเป็นไปในลักษณะปฏิจจสมุปบาท แต่คนโดยมากเข้าใจว่าวิญญาณไปเกิด เพื่ออนุวัตรตามความเข้าใจของคน ฉันจะยอมรับว่าวิญญาณไปเกิด เพราะวิญญาณนั้นท่านกล่าวไว้ ๒ อย่างคือ วิถีวิญญาณ หมายถึงความรู้ที่เกิดจากการประสพกันระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ปฏิสนธิวิญญาณ วิญญาณตัวนี้ดูจะตรงกับคำว่า ภวังคจิต และวิญญาณตัวนี้แหละไปเกิด ที่ว่าไปสู่ครรภ์มารดาตอนไหนนั้น ฉันบอกไม่ถูกเหมือนกัน แต่ขอให้พิจารณาตามมหาตัณหาสังขยสูตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า เพราะประชุมเหตุ ๓ อย่าง คือมารดาบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดามีระดู ๑ คนธรรพ์ปรากฏ ๑ จึงตั้งครรภ์ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่มีการตั้งครรภ์ ตรัสไว้อย่างนี้ คุณคิดเอาเองก็แล้วกันว่าวิญญาณปรากฏเข้าสู่ครรภ์หรือถือปฏิสนธิตอนไหน"

"เอาละครับ ผมจะไม่ซักเรื่องนี้ เพราะซักเข้าท่านก็จน ผมจะตั้งปัญหาใหม่สมมุติว่าถ้าคนเลิกเสพกามกันทั้งโลก หรือคุมกำเนิดกันหมด วิญญาณจะไปเกิดที่ไหน มิเที่ยวเร่ร่อนร้องห่มร้องไห้กันแซ่ไปหรือ เพราะไม่ได้ไปผุดไปเกิด" เขาพูดแล้วก็ยิ้ม ๆ คงนึกว่าข้าพเจ้าต้องจนตรอกตรงนี้อีก แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมยกธงขาวง่าย ๆ ดันเดาไปตามที่คิดเห็น

"ข้อสมมุติของคุณ ฉันจะพูดเป็นสำนวนพูดง่ายแต่ฟังยากสักหน่อยว่า มันเป็นข้อสมมุติที่เป็นไปไม่ได้ในสิ่งที่อาจเป็นไปได้ ไม่เหมือนข้อสมมุติบางอย่างที่มันเป็นไปไม่ได้อย่างเด็ดขาด เช่นสมมุติว่า บุคคลคลอดลูกเป็นวัว หรือวัวคลอดลูกเป็นคน อย่างนี้ไม่อาจเป็นไปได้ แต่ข้อสมมุติในเรื่องให้คนเลิกเสพกามเลิกสมสู่กันนั้น มันเป็นไปในลักษณะที่ว่า ถ้าจะหยุดเสพกามกันก็อาจจะหยุดได้ แต่ไม่มีใครอยากหยุดกันเท่านั้น คือว่าการเสพกามนั้น เป็นธรรมชาติที่จำเป็นของสัตว์เพราะเพื่อสืบพันธุ์ไม่ให้สูญเสีย จึงว่าการจะให้เลิกกันทั้งโลกนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่ที่ฉันว่า "ในสิ่งที่เป็นไปได้" นั้น ก็

เพราะการเสพกามแม้จะเป็นเรื่องของธรรมชาติ แต่เป็นธรรมชาติที่ทนได้ คุณลองนึกถึงพระภิกษุที่บวชตั้งแต่เป็นสามเณร จนเป็นพระแก่เฒ่ามรณภาพในผ้าเหลืองโดยไม่เคยได้เสพกามเลยก็มิใช่น้อย แม้พวกที่บวชอยู่ตั้งหลาย ๆ พรรษาแล้วลาสิกขาออกไปเสพกาม ตอนที่ยังบวชทำไมทนได้ มาทนไม่ได้เอาตอนสึกแล้ว หากจะอยู่ต่อไปก็เชื่อว่าคงทนอยู่ได้ แม้ท่านที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่อยู่ในเวลานี้ ก็ทราบข่าวว่าบางท่านเคยเตรียมตัวจะลาสิกขามาแล้ว แต่กลับใจเสีย จึงอยู่มาได้จนบัดนี้ ผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงานอยู่จนเฒ่าแก่ตายไปก็มีเยอะ เพราะเหตุนี้ ฉันจึงว่าเป็นไปไม่ได้ในสิ่งที่อาจเป็นไปได้ แต่ในสมัยนี้เขามีวิธีการคุมกำเนิดกันแล้ว เอาเรื่องคุมกำเนิดมาพูดกันดีกว่า เพราะง่ายกว่าการสมมุติให้คนเลิกเสพกามหรือร่วมเพศกัน เพราะผลมันก็ไปทางเดียวกันคือป้องกันการตั้งครรภ์ ปัญหาของคุณก็อยู่ตรงนี้ เมื่อมีการคุมกำเนิดป้องกันการตั้งครรภ์กันหมดแล้ว วิญญาณจะไปเกิดที่ไหนหรืออยู่ได้อย่างไร ข้อนี้ตามความเห็นของฉัน ขอย้ำว่าตามความเห็นของฉันนะ ไม่ใช่พุทธวจนะ หรือของใคร

ทั้งสิ้น เป็นอัตตโนมติ ฉันว่าก็อยู่ไปตามสภาพที่ไม่ได้ไปเกิดนั้นแหละ อาจจะเที่ยวเร่ร่อนเป็นผีหลอกคนอยู่ก็ได้ คุณพอจะรู้เรื่องบ้างไหมที่ในสมัยนี้ เขามีพิธีเชิญวิญญาณของคนสำคัญ ๆ ที่ตายแล้วเป็นร้อย ๆ ปีมาเข้าทรง ซึ่งแสดงว่าวิญญาณเหล่านั้นยังไม่ได้ไปเกิด วิญญาณเหล่านั้นอยู่ได้อย่างไร วิญญาณอื่น ๆ ก็อยู่ได้อย่างนั้นเหมือนกันอยู่ไปตามฐานะที่จะอยู่ได้ เปรียบเทียบคนไม่มีบ้านช่องอยู่เป็นหลักฐาน ก็เที่ยวเร่ร่อนไปอาศัยกินอาศัยนอนตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่มีที่ไหนนอนศาลาวัดก็ยังมี มีคำบาลีอยู่คำหนึ่งจำได้ว่าอยู่ในกรณียเมตตสูตร คือคำว่า สัมภเวสี แปลว่าผู้แสวงหาที่เกิด ตามความเข้าใจของคนทั่วไปว่าคนที่ตายลง วิญญาณจะออกจากร่างล่องลอยไปแสวงหาที่เกิดใหม่ วิญญาณที่ยังไม่มีโอกาสจะเกิดเพราะยังหาที่เกิดไม่ได้เรียกว่า สัมภเวสี อาจอยู่นานเท่าไรก็ได้ เพราะเมื่อวันนี้อยู่ได้แล้ว พรุ่งนี้ก็ต้องอยู่ได้นาน ๆ เข้าก็ชินไปเองเหมือนพวกถูกจำขังในเรือนจำ วันแรกเข้าไปอยู่ย่อมจะรู้สึกขัดใจเป็นอย่างมาก เพราะหมดอิสรภาพที่จะอยู่ได้ตามใจชอบ แต่นาน ๆ ไปก็ชินไปเอง ถ้าเทียบกับพวกสัมภเวสี

พวกสัมภเวสียังดีกว่า เพราะยังมีอิสระท่องเที่ยวไปไหนมาไหนกันได้''

''เมื่อท่านยกสัมภเวสีมาแก้พอเอาตัวรอด ผมจะเบิดโอกาสให้วิญญาณของท่านไปเกิดได้ คือผมจะเลิกคุมกำเนิดเพื่อจะพูดเรื่องสัมภเวสีของท่านต่อไป ผมว่าเมื่อผู้ที่ตายไปแสวงหาที่เกิดได้แล้ว ร้อยทั้งร้อยไม่มีใครจะโง่ไปสู่ทุคติหรือไปเกิดในครรภ์ของคนยากจนแน่นอน จะพากันแย่งเข้าท้องคนรวยหรือไปสู่สุคติกันทั้งนั้น ทำให้คนมั่งมีคลอดกันไม่หวาดไม่ไหว อาจคลอดเป็นแฝดคราวละ ๑๐–๒๐ คนเหมือนสุกรหรือสุนัขก็ได้ แต่นี่กลับตรงกันข้าม เห็นมีแต่คนจน ๆ เท่านั้นที่มีลูกดก ส่วนคนรวยมีลูกไม่ค่อยมาก บางคนจะเอาสักคนก็ไม่ได้ต้องขอลูกคนอื่นมาเลี้ยง ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ท่านจะแก้ข้อนี้ได้ไหม? ถ้าจนตรอกผมจะบอกให้ก็ได้'' เขาพูดพลางจ้องหน้าข้าพเจ้า

''เรื่องนี้ฉันก็พอมีเหตุผลแก้คุณได้ แต่อยากฟังเหตุผลของคุณก่อน'' ข้าพเจ้ากล่าว

''ง่ายนิดเดียว ผู้ชายที่ร่ำรวยนั้นค่ำเข้าเขาไม่กินแล้วนอนเหมือนคนจนหรอก เขาเที่ยวหาความสำราญหา

กามารมณ์เอาภายนอกบ้าน จนอิ่มเอมใจแล้วจึงกลับบ้าน ไม่ค่อยมีเวลายุ่งเกี่ยวกับภรรยามากนัก ยิ่งพวกนักธุรกิจไม่ค่อยจะได้อยู่บ้าน ต้องไปต่างจังหวัดบ้าง ไปต่างประเทศบ้างเสมอ ๆ ไปแต่ละครั้งก็เป็นเวลานาน ๆ แรมเดือนแรมปี โอกาสจะได้หลับนอนกับคู่ครองก็ยิ่งน้อยเต็มที อย่างนี้แล้วจะให้มีลูกดกได้อย่างไร ส่วนคนจนค่ำเข้ากินแล้วไม่รู้จะไปไหน ยิ่งพวกที่อยู่ตามชนบทบ้านนอกด้วยแล้ว ยิ่งไม่มีที่จะไปหาความสำราญนอกบ้านได้เลย ค่ำเข้ากินข้าวกินปลาแล้วก็ชวนกันเข้านอน ทำไมลูกจึงจะไม่ดก ท่านพอจะเห็นด้วยกับผมไหม ?"

"ตามที่คุณว่านั้นฉันยอมรับว่าอาจเป็นไปได้ แต่ความจริงคนรวยมีลูกมาก คนจนมีลูกไม่มากก็มี สำหรับเหตุผลของฉันนั้น ก็ไม่พ้นจากกรรมอีกนั่นแหละ ตามที่คุณว่าคนรวยไม่ค่อยมีลูกมาก ส่วนคนจนมีลูกดกนั้น อันนี้ก็เพราะสัตว์ที่มาเกิดนั้น ผู้มีบาปมากกว่าผู้มีบุญ ผู้มีบุญเปรียบเหมือนเขาโค ส่วนผู้มีบาปเปรียบเหมือนขนโค ดูในสมัยนี้ก็แล้วกัน พูดกันอยู่ทั่วไปว่าคนสมัยนี้ศีลธรรมเสื่อมบ้านเมืองเดือดร้อนแทบจะลุกเป็นไฟ ผิดจากสมัย

โบราณ ในสมัยโบราณหรือจะไม่พูดว่าสมัยโบราณเพราะจะเป็นเวลานานเกินไป เอาแค่สมัยที่ประเทศไทยยังปกครองตามระบอบราชาธิปไตยประมาณ ๔๐–๕๐ ปีมานี้ก็แล้วกัน สมัยนั้นพูดเฉพาะข้าราชการ เขาจะมองหาคนทุจริตว่าใครมั่งนะที่ทุจริต แต่สมัยนี้กลับมองหากันว่าใครมั่งนะที่สุจริต ซึ่งแสดงว่าคนชั่วมากกว่าคนดี เมื่อตามปรกติคนชั่วมากกว่าคนดี คนดีหมายเอาคนมีศีลห้า คนมีบาปจึงมาเกิดมาก อันที่จริงผู้ที่มาเกิดเป็นมนุษย์นั้น มิใช่ว่ามาจากมนุษย์ที่ตายไปแล้วจำพวกเดียว มนุษย์ที่ตายไปนั้นก็ไปตามยถากรรม คือพวกทำกรรมดีอาจไปเกิดในสวรรค์ พวกทำกรรมชั่วร้ายก็จะไปเกิดในอบาย ที่ไม่มีโอกาสมาเกิดเป็นมนุษย์ก็คงมีมาก พวกที่มาเกิดเป็นมนุษย์สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทองรูปร่างสะสวย ก็เป็นจำพวกที่มีมนุษยธรรมคือศีลห้าหรือกุศลกรรมบถสิบ หรือพวกเทวดาที่หมดบุญ ที่จะอยู่ในเทวโลก ลดความสุข ลงมาเกิดใน มนุษย โลก ส่วน พวก ที่มา เกิด เป็น มนุษย์ ไม่ สมบูรณ์ ยากจน ขั้นแค้นร่างกายไม่สมประกอบ พวกนี้ก็อาจมาจากอบายภูมิ คือเลื่อนขึ้นมาเสวยเศษกรรมในมนุษย์ เทียบด้วยนักโทษเมื่อ

ถูกคุมขังถูกโทษทัณฑ์มาจนเวลาใกล้พ้นโทษ หรือประพฤติตัวดีเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม นักโทษชั้นดี ก็ได้รับลดหย่อนผ่อนทัณฑ์ลงไปบ้างตามควรแก่เหตุ เวลานี้เขาก็มีการพักโทษ ให้นักโทษออกไปอยู่ข้างนอกได้ตามกฎกติกาที่วางไว้ ก็ทำให้มีความสุขขึ้น แต่ก็ยังไม่หมดโทษ ยังต้องรับทัณฑ์อย่างเบา ๆ อยู่ ส่วนข้อที่คุณว่าถ้าแสวงหาที่เกิดได้แล้ว คงไม่มีใครไปเที่ยวหาที่ลำบากเช่นไปเข้าท้องของคนจน คงจะแย่งกันเข้าท้องคนรวยทั้งนั้น อันนี้เหตุผลก็ไม่ยาก

"ตอนนี้คุณเช่าบ้านอยู่หรืออยู่บ้านเอง"

"เช่าบ้านอยู่" เขาตอบ

"คงจะเป็นหลังโตโออ่าซินะ"

"เปล่า เป็นบ้านห้องแถว"

"ค่าเช่าเดือนละเท่าไร อยู่ด้วยกันกี่คน"

"ค่าเช่าเขาเดือนละ ๒๕๐ บาท อยู่ด้วยกัน ๔ คน"

"บ้านห้องแถวขนาดราคาค่าเช่าเดือนละ ๒๕๐ บาท และอยู่ด้วยกัน ๔ คนมันจะไม่คับแคบไปหน่อยหรือ?"

"ไอ้คับแคบนั้นมันก็คับแคบ แต่ก็พออาศัยซุกหัวนอนได้สำหรับคนโสด"

"ในสงขลานี้ บ้านที่เขาสร้างให้คนเช่าก็มีหลายขนาด เป็นบ้านหลังเดียวก็มี ห้องแถวก็มี และที่ใหญ่โตโออ่าหรูหราก็มี ทำไมคุณไม่เช่าบ้านโต ๆ ที่สบาย ๆ อยู่ล่ะ ทำไมเช่าห้องแถวอยู่ หรือไม่ชอบบ้านโต ๆ หรูหราสบาย ๆ ความจริงเจ้าของบ้านเขาก็ไม่จำกัดคนเช่าจะเป็นใครก็ได้"

"ชอบนั้นไม่ต้องถามละครับ ชอบแน่ ๆ ใครบ้างที่ไม่ชอบอยู่สบาย ๆ แต่ปัญหามันอยู่ที่ไม่มีเงินเสียค่าเช่าให้เขา บ้านโต ๆ หรูหรา ค่าเช่าเป็นเรือนพันเรือนหมื่น คนที่มีรายได้มากเท่านั้นที่จะเช่าอยู่ได้ คนอย่างผมอย่าว่าแต่จะเช่าบ้านอย่างนั้นอยู่เลย แม้บ้านที่กำลังเช่าอยู่นี้บางเดือนก็ค้างค่าเช่าหรือขอผลัดเขาไป เพราะทางบ้านส่งมาให้ไม่ทันตามกำหนด"

"ทางบ้านมีอาชีพอะไร"

"ก็ทำนา และขายของเบ็ดเตล็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ค่อยพอจ่ายสำหรับครอบครัว"

"หมายความว่าที่คุณไม่อาจเช่าบ้านที่ดี ๆ สบาย ๆ อยู่ได้ ก็เพราะไม่มีเงินเสียค่าเช่าใช่ไหม?"

"ก็ใช่ละครับ"

ข้าพเจ้าได้ฟังดังนั้นก็นึกว่า ถ้าเป็นมวย ข้าพเจ้าเป็นต่อแล้ว จึงพูดต่อไปว่า "เมื่อหลักเหตุผลมันเป็นอย่างนั้น ถ้าฉันจะนำเอาพวกสัมภเวสีมาเทียบกับคุณ คุณยังจะเห็นแตกต่างกันอยู่หรือสัมภเวสีเลือกที่เกิดเอาได้หรือ" เขานั่งก้มหน้าหน่อยหนึ่งโดยไม่ตอบว่ากระไร ข้าพเจ้าจึงพูดต่อ "พวกสัมภเวสีก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับการเช่าบ้านอยู่นั่นแหละ ที่ว่าแสวงหาที่เกิดนั้นไม่ใช่ว่า จะแสวงหาเอาได้ตามชอบใจ ต้องแสวงหาไปตามยถากรรม คนที่ตายไปนั้นล้วนมีกรรมติดตัวไปทั้งนั้น มีทั้งกรรมดีกรรมชั่ว หรือถ้าจะพูดให้เหมือนคนก็ว่ามีทั้งคนจนคนรวย พวกที่มีบุญติดตัวจัดว่าเป็นคนรวย พวกที่ไม่มีบุญก็จัดเป็นคนจน เมื่อมีบุญมากก็จะไปหาที่เกิดในที่สุขโดยบุญนั้นนำไปเช่น เกิดในตระกูลผู้ดีมีทรัพย์ ถ้าไม่มีบุญหรือมีบาปมากก็ไปเกิดในตระกูลคนจนโดยบาปนั้นนำไป เหมือนคนมีเงินหรือมีรายได้มากก็อาจเช่าบ้านดี ๆ อยู่ได้หรืออาจสร้างบ้านขึ้นเอง

ตามชอบใจเพราะมีทรัพย์เต็มกระเป๋า ส่วนคนจนหรือมีรายได้น้อยก็หาเช่าบ้านที่พอเสียค่าเช่าได้ บางคนอย่าว่าแต่จะสร้างบ้านอยู่สักหลังให้ใหญ่โตสบาย ๆได้เลย จะสร้างหลังเล็ก ๆ สักหลังก็สร้างไม่ได้ เพราะไม่มีเงิน ต้องปลูกกระท่อมหรืออาศัยเขาอยู่จนตาย พวกสัมภเวสีก็มีลักษณะอย่างนั้น ที่มีบุญมากก็มีที่มีบาปมากก็มี และที่มีบาปนั้นมากกว่าที่มีบุญหรือจนบุญมากกว่ามั่งมี จึงมาเกิดในคนตระกูลคนจนมากกว่าคนรวย คำว่าสัมภเวสี จึงมิได้หมายความตามที่คุณเข้าใจ เขาเรียกวิญญาณที่ยังไม่ได้ไปเกิด ยังเที่ยวเร่ร่อนอยู่ เมื่อได้ที่เกิดเหมาะกับกรรมของตนก็ถือปฏิสนธิ แม้จะเป็นกำเนิดที่ต่ำช้า จะหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะกรรมมันบังคับเช่นเดียวกับพวกที่สร้างบ้าน หรือเช่าบ้านอยู่จะเป็นบ้านขนาดไหน มันขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ วิญญาณก็เหมือนกัน จะถือปฏิสนธิหรือกำเนิดดีชั่วอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับกำลังกรรม จึงเลือกที่เกิดเอาตามชอบใจไม่ได้

ส่วนข้อที่ว่าเด็กเกิดมาพิการ เพราะเหตุพ่อแม่มีโรคทำให้พิการนั้น อันนี้จะไปโทษเอาแต่พ่อแม่ฝ่ายเดียว

ก็ไม่ได้ อาจเป็นเพราะผู้มาเกิดนั้นทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ที่จะต้องให้ได้รับผล เป็นคนพิการอย่างนั้น ชักนำมาให้เกิดในท้องของสตรีที่มีโรค จึงเลยเกิดมาพิการ และเป็นกรรมของพ่อแม่ด้วยที่ต้องมีบุตร เป็นคนพิการให้ได้รับความลำบากในการเลี้ยงดูรักษา อาจเคยทำกรรมเวรร่วมกันมาในชาติก่อนก็ได้ เท่าที่พูดมานี้คุณยังจะมีข้อแย้งอะไรอีกก็ว่ามา" ข้าพเจ้าหยุดให้โอกาสแก่เขา

"เอาละครับ เท่าที่ท่านพูดมานั้นก็มีเหตุผลพอฟังได้ แต่ก็เป็นการคาดคะเนเอาว่าอาจจะเป็นอย่างนั้น ผมจะไม่เถียง ผมยังมีเรื่องสงสัยที่จะยกมาถามอีก คือมีคนบางคนพูดว่า มนุษย์เท่านั้นที่ทำบุญเป็นบุญ ทำบาปเป็นบาป เพราะรู้อยู่แก่ใจว่าอะไรเป็นบาปอะไรเป็นบุญ เมื่อไปทำเข้าก็ต้องได้บุญได้บาปตามกรรมที่ทำ แต่สำหรับสัตว์เดรัจฉานมันไม่รู้จักบุญบาป เช่น มันจับสัตว์กินมันก็ไม่รู้ว่ามันทำบาป มันเพียงแต่คิดว่าเป็นอาหารของมันเท่านั้น เพราะฉะนั้นบุญบาปจึงไม่มีแก่สัตว์เดรัจฉาน ข้อนี้ท่านเห็นอย่างไร?"

"ไฟเป็นธรรมชาติร้อน ใครถูกเข้ามันก็เผาไหม้ให้พองเจ็บปวดหรือถึงตายได้ใช่ไหม ๆ" ข้าพเจ้าถาม

"ก็เป็นอย่างท่านว่า"

"เด็กไร้เดียงสาไม่รู้ว่าไฟมันร้อน เอามือไปจับไฟเข้า ไฟมันไม่เผาให้หรือ ?"

"ไฟก็เผาให้เช่นเดียวกัน"

"เด็กเจ็บป่วย พ่อแม่พาไปให้แพทย์ตรวจ แพทย์ตรวจแล้วให้ยากิน หากเด็กมันไม่รู้ว่าเป็นยาแก้โรคเมื่อเขาให้กินก็กิน หรือเด็กที่คลอดใหม่ตัวยังแดง ๆ หมอให้กินยา เมื่อเด็กกินเข้าไปโรคจะหายไหม ?"

"ถ้ายาถูกกับโรค โรคก็หาย"

"เมื่อเป็นดังนั้น คุณวินิจฉัยเอาเองว่า สัตว์เดรัจฉานที่ไม่รู้จักบาปบุญ ทำอะไรลงไปจะเป็นบาปเป็นบุญหรือไม่ ถ้าไม่เป็นบาปเป็นบุญแล้ว สัตว์เดรัจฉานจะไม่มีวันเปลี่ยนภาวะเป็นอย่างอื่นได้เลย ต้องเป็นเดรัจฉานอยู่อย่างนั้นตลอดไปชั่วนิรันดร เป็นการขัดกับหลักกรรมอย่างแรง"

สมัยนี้ คนส่วนมาก เชื่อดวง ชาตา มากกว่า เชื่อกรรม สมมุติว่าไปให้หมอดูชาตาให้ สองหมอทำนายตรงกันว่าเวลานี้เคราะห์ร้าย หมอหนึ่งแนะนำให้แก้ด้วยวิธีรักษาศีลสักชั่วระยะเท่านั้นเท่านี้ แต่หมอหนึ่งให้สะเดาะเคราะห์ตามวิธีโหราศาสตร์ ผมว่าผู้นั้นจะเลือกเอาทางสะเดาะเคราะห์ตามวิธีโหราศาสตร์มากกว่ารักษาศีล หรืออาจจะรักษาศีลด้วย แต่ทางสะเดาะเคราะห์ก็ทำเหมือนกัน เรื่องนี้มิใช่เป็นการสมมุติเสียทีเดียว เป็นเรื่องจริงด้วย ผมเห็นตัวอย่างมามากแล้ว และก็ดูเหมือนจะเชื่อทางสะเดาะเคราะห์มากกว่า ท่านเป็นหมอดูไหม และเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ ?"

"เรื่องความเชื่อนั้นห้ามกันไม่ได้ เป็นเรื่องของจิตใจ ฉันเองมิได้เป็นหมอดูกับเขาหรอก แต่ฉันก็ไม่ปฏิเสธวิชาโหราศาสตร์ และเห็นว่าวิชาโหราศาสตร์ก็ไม่ขัดกับหลักกรรม ตามหลักโหราศาสตร์เขาเอาวันเดือนปีเวลานาทีเกิดที่เรียกว่า ตกฟาก มาคำนวณออกเป็นดวงชาตา เพราะเวลาเกิดของคนไม่ตรงกัน ดวงชาตาชีวิตจึงต่างกันไป เป็นดวงดีบ้างไม่ดีบ้าง ผู้ที่เกิดในฤกษ์ดีฤกษ์ไม่ดี หรือดวงดีดวงไม่ดี

ก็เป็นด้วยอำนาจกรรมนั้นเองส่งมาเกิดในฤกษ์นั้น ๆ ซึ่งจะมีชีวิตดำเนินไปตามดวง คือเป็นไปตามกรรมนั้นเอง พวกโหราจารย์ที่ชำนาญในการคำนวณ อาจทายได้แม่นยำเหมือนตาเห็น แต่เป็นเรื่องที่น่าคิดว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงไม่ให้ถือฤกษ์ยามทางโหราศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่ปรากฏว่าพระองค์เคยทรงศึกษามาแล้ว แต่กลับสอนให้เชื่อกรรมไม่ให้เชื่อดวง ดังพระพุทธภาษิตว่า อตฺโถ อตฺถสฺส นกฺขตฺตํ กึ กริสฺสนฺติ ตารกา ซึ่งแปลว่า ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวทั้งหลาย จักทำอะไรได้

ข้อนี้ก็เป็นมติของฉันอีก คือคงจะทรงเห็นว่าคนที่เชื่อกรรมที่เรียกว่า กรรมศรัทธานั้นจะไม่ยอมทำกรรมชั่วอย่างเด็ดขาด คงทำแต่กรรมดีอย่างเดียว เมื่อไม่ทำกรรมชั่วทำแต่กรรมดีก็ย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว เมื่อมีความบริสุทธิ์แล้วก็ย่อมมีความสุขสบายใจตลอดไป ส่วนการเชื่อทางโหราศาสตร์นั้น มีทางให้คนชั่วทำความชั่วได้ง่าย และยิ่งเชื่อมากเท่าไรก็ยิ่งกล้าทำความชั่วได้มากเท่านั้น เพราะจะเอาเวลาที่เป็นฤกษ์ดีปลอดภัยนั้นแหละ

ไปทำกรรมชั่วต่าง ๆ เช่น ไปลักไปปล้นสะดม เพราะเชื่อว่าคงทำได้สำเร็จอย่างปลอดภัย ผลที่สุดก็หนีผลชั่วไปไม่พ้น ก็เหมือนพวกที่เชื่อเครื่องรางของขลัง เชื่อว่ายิงไม่ออกฟันไม่เข้า เอาแขวนคอเข้าไปตีรันฟันแทงกับเขา หรือไปจี้ไปปล้นเมื่อถูกเจ้าหน้าที่ยิงตาย พบว่าแขวนเครื่องรางพวงเบ้อเร่อ

เพราะฉะนั้นการถือฤกษ์ยามจึงสู้ถือกรรมไม่ได้ ไม่ต้องเสี่ยงอันตรายและไม่ต้องตกนรก อีกอย่างหนึ่ง ทรงจัดวิชาโหราศาสตร์เป็นเดรัจฉานวิชา อันนี้คงมิใช่ทรงเหยียดหยามวิชานี้ว่าเป็นวิชาต่ำต้อย อาจทรงเห็นว่าเป็นวิชาที่ขวางการบรรลุพระนิพพาน เพราะคำว่าเดรัจฉานแปลว่า ขวาง คนที่เชื่อโหราศาสตร์ก็จะยึดถือหรือปฏิบัติไปทางลัทธิพราหมณ์ เพราะโหราศาสตร์เป็นของพราหมณ์ ลัทธิพราหมณ์ไปแค่พรหม พระพุทธศาสนาถือว่าพรหมยังไม่ใช่ที่สุดทุกข์ พระนิพพานไม่มีในศาสนาพราหมณ์ การประพฤติตาม พราหณ์จึงไม่ใช่ทาง ดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์ที่แท้จริง จึงทรงสอนมิให้เชื่อถือ นี่เป็นความเห็นของฉันนะ คุณสงสัยอะไรอีก''

"เห็นจะไม่มีแล้วครับ ท่านมีอะไรจะพูดอีกก็นิมนต์เถิด"

"ถ้าอย่างนั้น จะพูดเรื่องกรรมเพิ่มเติมอีกสักหน่อย คุณเห็นว่าการเกิดเป็นเรื่องธรรมชาติไม่เกี่ยวกับกรรม ซึ่งฉันได้ให้เหตุผลมาพอสมควรแล้ว อันที่จริงเรื่องธรรมชาติมันก็คือเรื่องกรรมนั่นแหละเหมือนกัน กรรมแปลว่าการกระทำ เมื่อทำแล้วมันต้องมีผล กรรมจึงเป็นเรื่องของเหตุผล ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปตามคลองของเหตุผล เมื่อฉันใช้คำว่า "ทุกสิ่งทุกอย่าง" ธรรมชาติก็อยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างนั่นเอง ฝนตก แดดออก ภูเขาไฟระเบิด ฟ้าผ่า ฯลฯ เป็นธรรมชาติที่มีเหตุให้มันเกิด ถ้าไม่มีเหตุมันเกิดไม่ได้ เรื่องของกรรมเป็นเรื่องยากที่จะเห็นเหตุผลให้ทะลุปรุโปร่งตลอดสาย ผู้ที่มีญาณเช่นพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ เท่านั้นที่รู้เห็นเรื่องกรรมได้แจ้งชัด ส่วนคนธรรมดาสามัญอย่างเรา ๆ ไม่อาจเข้าถึงได้ ท่านจึงว่า กรรมเป็นอจินไตย เป็นสิ่งที่พ้นจากความคิดเห็น หรืออยู่เหนือความคิดเห็น ในทางพระพุทธศาสนาท่านถือเอาการกระทำด้วยเจตนาว่าเป็นกรรม ดังที่ตรัสว่า

เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม ดังนั้น แต่ฉันจะขอนอกคอกไปสักนิดว่า ถึงไม่มีเจตนาก็เป็นกรรมได้เหมือนกัน แต่เป็นกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ไม่มีผลเป็นมรดก เกิดขึ้นแล้วก็หมดไป อันนี้หมายถึงกรรมที่เป็นธรรมชาติเป็นกรรมของสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ส่วนกรรมที่ทำด้วยเจตนานั้นมีผลเป็นมรดก เพราะคนทำมีจิตเจตนาจะทำ เมื่อทำแล้วก็เก็บกรรมที่ทำนั้นไว้ในใจ รู้เห็นกรรมของตนทุกครั้งที่นึกถึง ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดที่ใด พอถึงวาระกรรมมันให้ผลตอบสนอง ก็ต้องรับผลอย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าทางดีทางชั่ว

ผลของกรรม บางอย่างถ้าเป็นผลของปัจจุบันกรรมผู้ได้รับย่อมรู้ได้ว่ามาจากเหตุหรือกรรมอะไร เช่นพวกนักโทษที่ถูกลงทัณฑ์ ย่อมรู้แจ้งซึ่งกรรมของตน แต่ผลกรรมบางอย่าง ผู้ได้รับไม่อาจรู้ได้ว่าตนทำอะไรไว้เมื่อไร เช่นถูกรางวัลสลากกินแบ่ง หรือนั่งดูหนังอยู่สนุก ๆ เกิดหลังคาโรงหนังพังลงมาทับเอาบาดเจ็บหรือถึงตาย อย่างนี้ไม่อาจรู้ได้ว่าเป็นผลของกรรมอะไร จะว่าเป็นเรื่อง

บังเอิญนั้นเป็นไปไม่ได้ ในโลกนี้ไม่มีอะไรเป็นเรื่องบังเอิญเป็นแต่เราไม่รู้ต้นเหตุเท่านั้น

พระพุทธศาสนาเป็นกรรมวาทหรือกรรมวาที ถือว่าหมู่สัตว์จะดีหรือเลว จะเกิดเป็นมนุษย์ ลงนรกหรือขึ้นสวรรค์ ย่อมเป็นไปตามกรรมทั้งนั้น กรรมจำแนกสัตว์ให้เป็นต่าง ๆ กันตามกรรม ทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น แต่พระพุทธศาสนามิได้เป็นกรรมลิขิต เพราะกรรมลิขิตเป็นของศาสนาเช่น ซึ่งถือว่าคนจะเป็นอย่างไรเพราะอำนาจกรรมในชาติก่อนทั้งนั้น ทำนองเดียวกับพรหมลิขิตของพราหมณ์ พระพุทธศาสนามิได้แสดงว่าสัตว์เป็นไปตามอำนาจกรรมเก่าอย่างเดียว แม้การกระทำในปัจจุบันก็ให้ผลในปัจจุบันได้เหมือนกัน ดังที่ได้ยกเรื่องผู้ต้องขังให้ฟังมาแล้วนั้นแหละ และทั้งจะให้ผลในชาติต่อไปด้วย ลักษณะของกรรมทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ดังนี้

หมวดที่ ๑ กรรมให้ผลตามคราวมี ๔ ประเภท

๑. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในภพนี้

๒	อุปปัชชเวทนียกรรม	กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า
๓	อปราปรเวทนียกรรม	กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพสืบ ๆ ไป
๔	อโหสิกรรม	กรรมให้ผลสำเร็จแล้ว

หมวดที่ ๒ กรรมให้ผลตามกิจมี ๔ ประเภท

๕	ชนกกรรม	กรรมแต่งให้เกิด ตรงกับกรรมโยนิ
๖	อุปัตถัมภกกรรม	กรรมสนับสนุน ตรงกับกรรมพันธุ
๗	อุปปีฬกกรรม	กรรมบีบคั้น
๘	อุปฆาตกรรม	กรรมตัดรอน

หมวดที่ ๓ กรรมให้ผลตามลำดับมี ๔ ประเภท

๙	ครุกรรม	กรรมหนัก
๑๐	พหุลกรรม	กรรมชิน
๑๑	อาสันนกรรม	กรรมเมื่อจวนเจียน
๑๒	กตัตตากรรม	กรรมสักว่าทำ

คนที่กระทำกรรมอย่างไรลงไป ก็อยู่ในลักษณะแห่งกรรมดังกล่าวนี้ กรรมทั้ง ๑๒ นี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส นักปราชญ์ทางศาสนา ผู้รจนาธรรมวิภาค ทรงรจนาไว้ตอนท้ายว่า การบัญญัติกรรมนั้น เนื่องจากถือว่าผลย่อมเผล็ดมาจากเหตุ และในพระสูตรเพ่งเฉพาะเหตุภายในวาง บาลีเป็นหลักอย่างนั้นเข้าใจว่า เพื่อจะจำกัดลงให้พอวิสัยที่จะระวังได้ เพราะผลอันจะพึงเผล็ดมาจากเหตุภายนอก เป็นอันพ้นวิสัยจะพึงป้องกันด้วยประการทั้งปวง และการจำแนกออกไปเป็นอย่างนั้นเล่า เข้าใจว่าเพื่อจะห้ามความเห็นสับปลับแห่งกรรมเป็นอันสนับสนุนมตินั้น เป็นฐานะอยู่ ที่คนผู้หนึ่งทำกรรมอย่างเดียวกันได้ผลยิ่งหย่อนกว่ากัน หรือบางคนทำกรรมอย่างหนึ่งไว้แล้ว ยังไม่ปรากฏว่าได้เสวยผลกรรมนั้น จนตายไปแล้ว หรือบางคน ได้เสวยผล ที่ไม่ปรากฏว่า เพราะได้ทำกรรมอะไรไว้ ไม่คำนึงให้รอบคอบด้วยสติ อาจจะเห็นเป็นสัปปลับ ไม่ให้จริงแล่นไปสู่อกิริยทิฏฐิก็ได้ เมื่อเข้าใจกรรมวิภาคนี้แล้ว จำได้มั่นอยู่ในกัมมัสสกตาศรัทธาประพฤติในคลองธรรม ฉันพูดเรื่องกรรมมาพร้อมด้วย

ยกมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ามาให้ฟัง คุณจะเชื่อหรือไม่ก็เป็นสิทธิของคุณ

"เอาละครับผมจะนำไปใคร่ครวญดูก่อน และเห็นจะต้องลาท่านเสียที เพราะมีนัดกับเพื่อนไว้" ว่าแล้วเขาก็ยกมือไหว้ลงจากกุฏิไป เขาจะได้อะไรจากการสนทนากันบ้างไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าเองรู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาศพบกับพวกอย่างนี้ เพราะอย่างน้อยก็ได้ช่วยแก้ต่างให้พระศาสนาที่ถูกมองในแง่เหลวไหล แม้จะโมเมเอาบ้างตามความคิดเห็น ก็คงจะไม่ตกนรก.